

e-ISSN 3060-5059

DOI: 10.67227

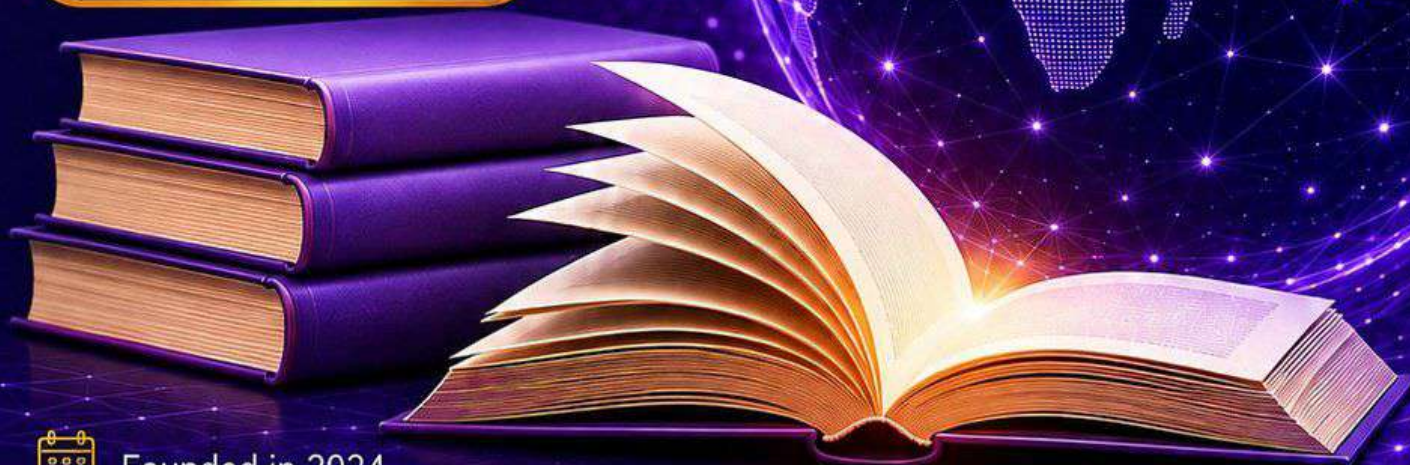
IJTIMOYIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in
Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 8

2026

Founded in 2024

publishscience.uz

publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA NUTQIY MA'NO VA KOMMUNIKATIV FUNKSIYALAR OVERLAP HODISASI: PRAGMALINGVISTIK TAHLIL

Tojiboyev Ilxom

Namangan davlat universiteti, dotsent (PhD).

e-mail: tojiboyev363@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-0086-2117>

Annotatsiya.

Mazkur maqolada ingliz va o'zbek tillarida nutqiy ma'no va kommunikativ funksiyalar overlap hodisasi pragmalingvistik nuqtayi nazardan tadqiq etiladi. Tadqiqotning maqsadi overlap hodisasining pragmatik mexanizmlarini aniqlash, uning yuzaga kelishida illokutiv kuch, implikatura, presuppozitsiya, diskurs konteksti va kommunikativ strategiyalarning rolini ochib berishdan iborat. Tadqiqotda qiyosiy-tipologik, pragmalingvistik, diskursiv hamda lingvokognitiv tahlil metodlaridan foydalanildi. Tahlillar natijasida overlap hodisasi semantik birlikning ichki xususiyati emas, balki pragmatik strategiyalar integratsiyasi natijasida shakllanadigan ko'p bosqichli kommunikativ hodisa ekanligi asoslandi. Ingliz va o'zbek tillarida overlapning yuzaga kelish mexanizmlaridagi universal va milliy xususiyatlar aniqlandi hamda pragmatik tahlil uchun yangi konseptual model taklif qilindi. Tadqiqot natijalari pragmalingvistika, diskurs tahlili, qiyosiy tilshunoslik, tarjimashunoslik va tabiiy tilni qayta ishlash yo'nalishlarida overlap hodisasini tadqiq etishning nazariy hamda amaliy asoslarini kengaytiradi.

Kalit so'zlar: overlap, pragmalingvistika, nutqiy ma'no, kommunikativ funksiya, illokutiv kuch, implikatura, presuppozitsiya, diskurs, qiyosiy tilshunoslik, pragmatik strategiya.

ПЕРЕКРЫТИЕ СУЩНОСТЕЙ РЕЧИ И КОММУНИКАТИВНЫХ ФУНКЦИЙ В АНГЛИЙСКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ: ПРАГМАЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

Тожибоев Илхом

Наманганский государственный университет, доцент (PhD).

Аннотация.

В данной статье исследуется перекрытие значений речи и коммуникативных функций в английском и узбекском языках с прагмалингвистической точки зрения. Цель исследования – выявление прагматических механизмов феномена перекрытия, раскрытие роли иллокутивной силы, имплицатуры, presupпозиции, дискурсивного контекста и коммуникативных стратегий в его возникновении. В исследовании использованы сравнительно-типологические, прагмалингвистические, дискурсивные и лингвокогнитивные методы анализа. В результате анализа установлено, что феномен перекрытия является не внутренней особенностью семантической единицы, а многоступенчатым коммуникативным феноменом, формирующимся в результате интеграции прагматических стратегий. Выявлены универсальные и национальные особенности механизмов возникновения перекрытия в английском и узбекском языках, предложена новая концептуальная модель прагматического анализа. Результаты исследования расширяют теоретические и практические основы изучения феномена пересечения смыслов в областях прагмалингвистики, дискурс-анализа, сравнительной лингвистики, перевода и обработки естественного языка.

Ключевые слова: перекрытие, прагмалингвистика, значение дискурса, коммуникативная функция, иллокутивная сила, имплицатура, presupпозиция, дискурс, сравнительная лингвистика, прагматическая стратегия...

THE OVERLAP OF SPEECH MEANING AND COMMUNICATIVE FUNCTIONS IN ENGLISH AND UZBEK: A PRAGMALINGUISTIC ANALYSIS

Tojiboyev Ilxom

Namangan State University, Associate Professor (PhD).

Abstract.

This article studies the overlap of speech meaning and communicative functions in

English and Uzbek from a pragmalinguistic point of view. The aim of the study is to identify the pragmatic mechanisms of the overlap phenomenon, to reveal the role of illocutionary force, implicature, presupposition, discourse context and communicative strategies in its occurrence. The study used comparative-typological, pragmalinguistic, discursive and linguocognitive analysis methods. As a result of the analysis, it was established that the overlap phenomenon is not an internal feature of a semantic unit, but a multi-stage communicative phenomenon formed as a result of the integration of pragmatic strategies. Universal and national features in the mechanisms of occurrence of overlap in English and Uzbek were identified, and a new conceptual model for pragmatic analysis was proposed. The results of the study expand the theoretical and practical foundations of studying the phenomenon of overlap in the fields of pragmalinguistics, discourse analysis, comparative linguistics, translation studies, and natural language processing.

Keywords: overlap, pragmalinguistics, discourse meaning, communicative function, illocutionary force, implicature, presupposition, discourse, comparative linguistics, pragmatic strategy.

Kirish. Zamonaviy pragmalingvistika til birliklarining faqat semantik mazmunini emas, balki ularning real kommunikativ vaziyatda bajaradigan funksiyalarini ham tadqiq etishga alohida e'tibor qaratmoqda. Nutqiy faoliyat jarayonida bir lisoniy birlikning bir vaqtning o'zida bir necha kommunikativ vazifani bajarishi pragmatik tadqiqotlarning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi [1–5]. Ayniqsa, so'zlovchining kommunikativ maqsadi, adresatning inferensial faoliyati va diskurs kontekstining o'zaro ta'siri natijasida shakllanadigan pragmatik ma'no ko'pincha lisoniy shaklning bevosita semantik mazmunidan ancha keng bo'ladi [2; 3; 11].

Nutqiy ma'no va kommunikativ funksiyalar overlap hodisasi aynan mana shu ko'p qatlamli pragmatik munosabatlarni tavsiflaydi. Mazkur hodisa bir nutqiy birlikning bir vaqtning o'zida axborot uzatish, baholash, undash, munosabat bildirish, muloqotni boshqarish va ijtimoiy masofani tartibga solish kabi bir nechta kommunikativ vazifalarni bajarishi bilan xarakterlanadi [4; 5; 7]. Shuning uchun overlap hodisasini faqat semantik yoki grammatik kategoriya sifatida emas, balki pragmatik jarayon sifatida tadqiq etish zarurati yuzaga kelmoqda.

Jahon tilshunosligida nutq aktlari nazariyasi, implikatura, presuppozitsiya, xushmuomalalik strategiyalari va diskurs markerlari bo'yicha ko'plab tadqiqotlar amalga oshirilgan [1–14]. Biroq ushbu nazariyalar ko'proq alohida pragmatik hodisalarni tavsiflashga qaratilgan bo'lib, nutqiy ma'no va kommunikativ funksiyalar overlapining ingliz va o'zbek tillari materiallari asosidagi qiyosiy-pragmalingvistik modeli hali yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Aynan shu ilmiy bo'shliq mazkur tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi.

Mazkur maqolaning maqsadi ingliz va o'zbek tillarida overlap hodisasining pragmalingvistik tabiatini aniqlash, uning shakllanishida pragmatik strategiyalar, illokutiv kuch, implikatura, presuppozitsiya va diskurs kontekstining o'rnini qiyosiy jihatdan yoritish hamda overlapning pragmatik modelini ishlab chiqishdan iborat.

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODLARI

Mazkur tadqiqotning empirik bazasini ingliz va o'zbek tillariga mansub badiiy, publitsistik hamda dialogik diskurs namunalari tashkil etdi. Tadqiqot materiali tanlanishida nutqiy birliklarning turli kommunikativ vaziyatlarda qo'llanishi, ularning pragmatik yuklamasi va diskursiv funksiyalarining xilma-xilligini aks ettirish mezonini asos qilib olindi. Shu maqsadda ingliz tilidagi badiiy asarlar, ommaviy axborot vositalari matnlari, og'zaki muloqot korpuslari hamda o'zbek tilidagi badiiy va publitsistik matnlar qiyosiy tahlil uchun jalb qilindi [1; 4; 5; 11].

Empirik materiallarni tanlashda uchta asosiy tamoyilga amal qilindi. Birinchidan, tahlil uchun faqat kommunikativ vazifasi aniq kuzatiladigan nutqiy birliklar tanlab olindi. Ikkinchidan, bir xil kommunikativ vazifani turli lisoniy vositalar orqali ifodalovchi misollar qiyosiy jihatdan solishtirildi. Uchinchidan, overlap hodisasi faqat alohida so'z yoki grammatik shakl doirasida emas, balki gap, dialog va diskurs fragmenti miqyosida ham tahlil qilindi. Bunday yondashuv overlapning real kommunikativ jarayondagi namoyon bo'lishini yaxlit tizim sifatida kuzatish imkonini berdi.

Tadqiqot metodologiyasi integrativ xarakterga ega bo'lib, bir nechta zamonaviy lingvistik metodlarning uyg'unlashuvi asosida tashkil etildi. Asosiy metod sifatida pragmalingvistik tahlil qo'llanildi. Mazkur metod yordamida nutqiy birliklarning illokutiv kuchi, kommunikativ maqsadi, adresatga yo'naltirilgan ta'siri hamda pragmatik yuklamasi aniqlandi [1; 2; 3]. Nutq aktlari nazariyasi doirasida har bir misolda lokutiv, illokutiv va perlokutiv komponentlar alohida baholandi.

Pragmalingvistik tahlil natijalari diskurs tahlili bilan to'ldirildi. Diskurs tahlili orqali overlap hodisasining shakllanishida kontekst, kommunikativ vaziyat, ishtirokchilar o'rtasidagi ijtimoiy munosabat, mavzu va muloqot maqsadining roli o'rganildi. Ayniqsa, diskurs markerlari, murojaat birliklari, modal vositalar va baholovchi konstruksiyalarning bir vaqtning o'zida bir nechta kommunikativ funksiyani bajarish mexanizmlariga alohida e'tibor qaratildi [5; 6; 7; 10].

Tadqiqotning muhim metodlaridan biri qiyosiy-tipologik tahlil bo'ldi. Ushbu metod yordamida ingliz va o'zbek tillarida overlap hodisasining struktur, semantik va pragmatik ko'rsatkichlari o'zaro taqqoslandi. Qiyoslash jarayonida ikki tilning tipologik xususiyatlari, grammatik qurilishi, pragmatik strategiyalari hamda lingvomadaniy me'yorlari hisobga olindi. Natijada overlap hodisasining universal va milliy xususiyatlarini ajratish imkoniyati yaratildi.

Mazkur tadqiqotda overlap hodisasini aniqlash uchun muallif tomonidan ishlab chiqilgan besh mezon qo'llanildi:

- semantik mezon — bitta nutqiy birlikda ikki yoki undan ortiq ma'no qatlamining faollashuvi;
- pragmatik mezon — bir vaqtning o'zida bir nechta illokutiv maqsadning amalga oshirilishi;
- diskursiv mezon — nutqiy birlikning muloqotni tashkil etish va boshqarishdagi ko'p funksiyaliligi;
- lingvomadaniy mezon — milliy kommunikativ me'yorlar va madaniy omillarning funksional yuklamaga ta'siri;
- interpretativ mezon — adresat tomonidan qo'shimcha inferensial ma'nolarning tiklanishi.

Mazkur mezonlar overlap hodisasini polisemiya, pragmatik variativlik yoki oddiy polifunksionallikdan farqlash imkonini berdi hamda tahlilning izchilligi va takror ishlab bo'ladiganligini ta'minladi.

Tahlil natijalarining ishonchlilikini oshirish maqsadida barcha misollar bir necha bosqichda tekshirildi. Dastlab, har bir nutqiy birlikning semantik tuzilishi tavsiflandi, keyinchalik uning pragmatik vazifasi va diskursdagi funksiyasi aniqlandi. Yakuniy bosqichda esa ingliz va o'zbek tillaridagi natijalar qiyoslanib, overlap hodisasining umumiy va farqli jihatlari tizimlashtirildi. Shu asosda pragmatiklingvistik tahlilning konseptual modeli ishlab chiqildi va keyingi **Natijalar** bo'limida overlapning shakllanish mexanizmlari hamda pragmatik strategiyalari izohlandi.

1-rasm. Ingliz va o'zbek tillarida nutqiy ma'no va kommunikativ funksiyalar overlapining pragmatiklingvistik tahlil modeli

NATIJALAR

3.1. Overlapni yuzaga keltiruvchi pragmatik strategiyalar

Empirik materiallarning qiyosiy tahlili overlap hodisasi ingliz va o'zbek tillarida tasodifiy emas, balki muayyan pragmatik strategiyalar asosida shakllanadigan hodisa ekanligini ko'rsatdi. Nutqiy vaziyat tahlili davomida overlapning yuzaga kelishida eng faol ishtirok etuvchi strategiyalar sifatida **hedging, politeness, indirectness, face-saving, mitigation** hamda **implicature** strategiyalari aniqlandi [1–13].

Ingliz tilida **hedging** strategiyasi modal fe'llar (*may, might, could*), epistemik ravishlar (*perhaps, probably, apparently*) hamda yumshatuvchi diskurs markerlari orqali ifodalansa, o'zbek tilida ushbu vazifa asosan modal yuklamalar (*ekan, shekilli, chamasi*), shuningdek, muloyimlikni ifodalovchi sintaktik konstruksiyalar orqali amalga oshiriladi. Har ikkala tilda ham mazkur strategiya axborotning ishonchlilik darajasini pasaytirish bilan birga, suhbatdoshga nisbatan hurmat va ehtiyohtkorlikni ifodalaydi. Natijada bitta nutqiy birlik bir vaqtning o'zida informativ va interpersonal funksiyalarni bajaradi.

Xushmuomalalik strategiyasi overlapning eng faol mexanizmlaridan biri ekanligi aniqlandi. Ingliz tilida xushmuomalalik ko'proq bilvosita so'rov konstruksiyalari (*Could you...?, Would you mind...?*) orqali ifodalansa, o'zbek tilida iltimos, hurmat va ijtimoiy masofani bildiruvchi birliklar (*iltimos, marhamat, mumkin bo'lsa, -ing*) orqali reallashadi. Natijada direktiv maqsad bilan bir qatorda adresatning ijtimoiy **“yuzi”** (face) ni saqlash funksiyasi ham yuzaga keladi [2; 3; 13].

3.2. Illokutiv kuch va overlap munosabati

Nutq aktlari nazariyasi asosida olib borilgan tahlillar overlap hodisasining shakllanishida illokutiv kuch markaziy o'rin egallashini ko'rsatdi [1; 2]. Bir xil grammatik shakl turli kommunikativ vaziyatlarda turli illokutiv maqsadlarni ifodalashi mumkin. Masalan, so'roq shaklidagi gap ayrim holatlarda axborot olish emas, balki iltimos, maslahat yoki tanbeh vazifasini bajaradi. Bunday holatda grammatik shakl va pragmatik maqsad o'rtasida qo'shimcha pragmatik-funksional qatlam hosil bo'ladi, ya'ni overlap yuzaga keladi.

Qiyosiy kuzatishlar ingliz tilida bilvosita nutq aktlari overlapni yuzaga keltiruvchi asosiy omillardan biri ekanligini ko'rsatdi. O'zbek tilida esa bilvositalik grammatik vositalardan tashqari intonatsiya, murojaat shakllari va milliy nutq odobi formulalari bilan ham mustahkamlanadi. Shu sababli o'zbek tilidagi overlap hodisasi lingvomadaniy omillarga ko'proq bog'liq ekanligi aniqlandi.

3.3. Implikatura va presuppozitsiyaning overlapdagi roli

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, overlap hodisasining yuzaga kelishida implikatura va presuppozitsiya o'zaro bog'liq pragmatik mexanizmlar sifatida namoyon bo'ladi [3; 11]. Nutqiy birlikning bevosita semantik mazmuni ko'pincha kommunikativ maqsadni to'liq ifodalamaydi. Adresat yashirin ma'noni kontekst, umumiy bilim va muloqot tamoyillari asosida tiklaydi. Natijada lisoniy shaklda ifodalanmagan qo'shimcha pragmatik mazmun hosil bo'ladi.

Masalan, ingliz tilidagi *It's getting late* ifodasi vaziyatga qarab oddiy vaqt haqidagi axborotni emas, balki **“ketish vaqti bo'ldi”** degan bilvosita iltimosni ham anglatishi mumkin. Xuddi shunday, o'zbek tilidagi **Kech bo'lib qoldi-a** konstruksiyasi ham axborot berish bilan birga muloqotni yakunlash yoki suhbatdoshni harakatga undash funksiyasini

bajaradi. Mazkur misollar overlap hodisasining implikatura mexanizmi asosida shakllanishini yaqqol namoyon etadi.

3.4. Ingliz va o'zbek tillarida overlapning pragmatik modeli

Olib borilgan qiyosiy tahlillar asosida overlap hodisasining quyidagi pragmatik modeli ishlab chiqildi (1-rasm):

Nutqiy vaziyat → so'zlovchi niyati → illokutiv kuch → implikatura → presuppozitsiya → adresat interpretatsiyasi → overlap

Mazkur model overlapning oddiy semantik hodisa emas, balki kommunikativ jarayonning barcha bosqichlarida shakllanadigan ko'p bosqichli pragmatik mexanizm ekanligini ko'rsatadi. Model ingliz va o'zbek tillaridagi empirik kuzatishlar asosida ishlab chiqilgan bo'lib, overlap hodisasini aniqlash, tavsiflash va qiyosiy tahlil qilish uchun metodologik vosita sifatida xizmat qiladi.

MUHOKAMA

Mazkur tadqiqot natijalari nutqiy ma'no va kommunikativ funksiyalarning overlap hodisasini izohlashga doir mavjud pragmatik nazariyalarni kengaytirish imkonini berdi. Nutq aktlari nazariyasiga ko'ra, har bir nutqiy birlik lokutiv, illokutiv va perlokutiv komponentlardan tashkil topadi hamda uning pragmatik qiymati aynan illokutiv maqsad orqali belgilanadi [1; 2]. Olingan natijalar ushbu nazariyani tasdiqlash bilan birga, bitta nutq aktida bir nechta illokutiv maqsadning bir vaqtning o'zida faollashishi mumkinligini ko'rsatdi. Shu sababli overlap hodisasi alohida nutq aktining emas, balki bir nechta pragmatik funksiyaning integratsiyasi sifatida talqin qilinadi.

H.P. Graysning implikatura nazariyasi nutqiy ma'noning muhim qismi bevosita ifodalanmasligini, balki muloqot tamoyillari va inferensial jarayonlar orqali tiklanishini asoslaydi [3]. Tadqiqot davomida aynan implikatura overlapning shakllanishida markaziy mexanizmlardan biri ekani aniqlandi. Ingliz tilidagi bilvosita so'rov konstruksiyalari hamda o'zbek tilidagi modal va etiket birliklari yashirin pragmatik ma'noni hosil qilish orqali bir vaqtning o'zida axborot berish, undash va ijtimoiy munosabatni tartibga solish funksiyalarini bajaradi. Demak, overlap hodisasi implikaturaning kommunikativ natijasi sifatida ham namoyon bo'ladi.

2-rasm. Nutqiy ma'no va kommunikativ funksiyalar overlapining pragmatik mexanizmi

emas, bilvosita ifodalanishiga yordam beradi. Natijada bitta nutqiy birlik axborot berish bilan birga iltimos, maslahat, ogohlantirish yoki muloyim rad etish funksiyalarini ham bajarishi mumkin. Tadqiqot natijalari ushbu holat ingliz va o'zbek tillarida turli lisoniy vositalar orqali amalga oshirilishini ko'rsatdi.

Lingvomadaniy jihatdan olingan natijalar A. Wierzbickaning madaniyatlararo pragmatika haqidagi qarashlarini ham tasdiqlaydi [13]. Ingliz tilida overlap ko'proq individual kommunikativ strategiyalar asosida yuzaga kelsa, o'zbek tilida uning shakllanishida milliy odob me'yorlari, murojaat shakllari, hurmat kategoriyasi va ijtimoiy ierarxiya muhim omil hisoblanadi. Demak, overlap hodisasi universallik hamda milliy-madaniy xususiyatlarning o'zaro uyg'unlashuvi natijasida shakllanadigan pragmatik kategoriya sifatida namoyon bo'ladi.

1-jadval. Pragmatik nazariyalar va overlap hodisasining qiyosiy tavsifi (muallif ishlanmasi)

Nazariy yondashuv	Asosiy g'oya	Overlap hodisasi	Mazkur tadqiqotdagi
-------------------	--------------	------------------	---------------------

M.A.K. Hallidayning sistem-funksional tilshunosligida til birliklarining ideatsional, interpersonal va matniy metafunksiyalari ajratilgan [4]. Mazkur tadqiqot ushbu metafunksiyalar real kommunikativ vaziyatda alohida emas, balki o'zaro integratsiyalashgan holda faoliyat ko'rsatishini ko'rsatdi. Ayniqsa, overlap hodisasida ideatsional ma'no interpersonal munosabat bilan uyg'unlashib, matniy funksiyalar orqali diskursning yaxlitligini ta'minlaydi. Shu jihatdan overlap Halliday metafunksiyalarining dinamik reallashuvi sifatida talqin qilinishi mumkin.

B. Fraser, G. Redeker hamda Pons Bordería diskurs markerlarining polifunksionalligini tahlil qilib, ularning konseptual va protseduraviy vazifalari bir vaqtning o'zida reallashishini ta'kidlaydilar [5; 6; 7]. Tadqiqot natijalari ushbu qarashlarni kengaytirib, overlap faqat diskurs markerlariga emas, balki modal birliklar, murojaat shakllari, grammatik konstruksiyalar va prosodik vositalarga ham xos ekanligini ko'rsatdi. Demak, overlap alohida birlikning emas, balki butun kommunikativ tizimning pragmatik xususiyati hisoblanadi.

P. Brown va S. Levinsonning xushmuomalalik nazariyasi muloqot jarayonida "face"ni saqlash strategiyalarining muhimligini ko'rsatadi. Mazkur tadqiqotda aynan **hedging, mitigation, politeness va face-saving** strategiyalari overlapning shakllanishida eng faol pragmatik vositalar ekanligi aniqlandi. Bu esa overlap hodisasining faqat ma'no hosil qilish bilan cheklanmay, ijtimoiy munosabatlarni boshqarish vazifasini ham bajarishini tasdiqlaydi.

G.N. Leechning pragmatik tamoyillari ham overlap hodisasini tushuntirishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Xususan, xushmuomalalik maksimalari kommunikativ maqsadning bevosita

		bilan bog'liqligi	ilmiy kengaytma
H. P. Grice (Implikatura nazariyasi)	Pragmatik ma'no kontekst va inferensiya orqali tiklanadi.	Yashirin ma'no bir vaqtning o'zida bir nechta kommunikativ funksiyani yuzaga keltiradi.	Overlap implikatura natijasida shakllanuvchi pragmasemantik integratsiya sifatida talqin qilindi.
M. A. K. Halliday (Sistem-funksional nazariya)	Til ideatsional, interpersonal va matniy metafunksiyalar orqali faoliyat ko'rsatadi.	Metafunksiyalar kommunikativ vaziyatda o'zaro kesishadi.	Overlap metafunksiyalarning dinamik integratsiyasi sifatida asoslandi.
B. Fraser	Diskurs markerlari konseptual va protseduraviy vazifalarni bajaradi.	Diskurs markerlari ko'p funksiyali pragmatik birliklardir.	Overlap faqat diskurs markerlariga emas, barcha pragmatik vositalarga xos ekanligi ko'rsatildi.
G. Redeker	Diskursning ideatsional va pragmatik komponentlari o'zaro bog'liq.	Diskurs yaxlitligi funksional bog'lanish orqali ta'minlanadi.	Overlap diskursning ichki pragmatik mexanizmi sifatida talqin qilindi.
S. Pons Bordería	Diskurs markerlari polifunksional xususiyatga ega.	Bir birlik bir nechta kommunikativ vazifani bajaradi.	Overlap polifunksionallikdan farqli ravishda semantik va pragmatik qatlamlarning sinxron integratsiyasi sifatida izohlandi.
Brown & Levinson (Xushmuomalalik nazariyasi)	"Face"ni saqlash kommunikativ strategiyalarning asosidir.	Hedging, mitigation va politeness overlapni yuzaga keltiradi.	Overlap ijtimoiy munosabatlarni boshqaruvchi pragmatik mexanizm sifatida tavsiflandi.
G. Leech (Pragmatik tamoyillar)	Xushmuomalalik maksimalari bilvosita kommunikatsiyani ta'minlaydi.	Bilvosita nutq aktlari overlapning shakllanishiga xizmat qiladi.	Overlap kommunikativ maqsadni yumshatish va pragmatik ta'sirni kuchaytirish vositasi sifatida asoslandi.
A. Wierzbicka (Madaniyatlararo pragmatika)	Pragmatik ma'no milliy-madaniy omillar bilan belgilanadi.	Ingliz va o'zbek tillarida overlapning namoyon bo'lishi madaniyatga bog'liq.	Overlapning universal va lingvomadaniy komponentlari ajratib ko'rsatildi.

Manba: muallif ishlanmasi.

Mazkur tadqiqotning asosiy ilmiy yangiligi overlap hodisasini semantik, pragmatik, diskursiv va lingvomadaniy omillarning oddiy yig'indisi sifatida emas, balki ularning dinamik integratsiyasi natijasida yuzaga keladigan mustaqil pragmasemantik hodisa sifatida asoslashdan iborat. Taklif etilgan **Pragmatik Overlap Modeli (POM)** ushbu hodisaning shakllanish bosqichlari, ichki mexanizmlari va funksional natijalarini yagona konseptual tizimda ifodalash imkonini beradi. Mazkur model mavjud nazariyalarni inkor etmaydi, balki ularni integratsiyalash orqali overlap hodisasini izohlashning yangi metodologik yondashuvini taklif etadi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot natijalari asosida quyidagi ilmiy xulosalarga kelindi:

Ingliz va o'zbek tillarida nutqiy ma'no hamda kommunikativ funksiyalarning overlap hodisasi pragmalingsvistik tabiatga ega bo'lib, u nutqiy birlikning ichki semantik tuzilishidan ko'ra, kommunikativ vaziyat, so'zlovchining pragmatik niyati va adresatning interpretativ faoliyati bilan belgilanadi [1–4].

Overlap hodisasining shakllanishida illokutiv kuch, implikatura, presuppozitsiya, diskurs konteksti va pragmatik strategiyalar asosiy determinantlar hisoblanadi. Mazkur omillar birgalikda faoliyat ko'rsatgandagina nutqiy birlik bir vaqtning o'zida bir nechta kommunikativ funksiyani bajarish imkoniyatiga ega bo'ladi [1–7; 11].

Qiyosiy tahlillar ingliz tilida overlap ko'proq modal fe'llar, diskurs markerlari va bilvosita nutq aktlari orqali, o'zbek tilida esa modal yuklamalar, murojaat shakllari, affiksalar vositalar hamda milliy nutq odobi formulalari orqali reallashishini ko'rsatdi. Shunga qaramay, har ikkala tilda ham overlapning yuzaga kelishi kommunikativ niyat va diskurs kontekstiga bog'liq ekanligi aniqlandi [4–7; 13].

Tadqiqot davomida overlapni yuzaga keltiruvchi asosiy pragmatik strategiyalar sifatida **hedging, politeness, indirectness, face-saving, mitigation** va **implicature** strategiyalari ajratildi. Ushbu strategiyalar bir vaqtning o'zida axborot uzatish, ijtimoiy munosabatlarni tartibga solish hamda adresatga pragmatik ta'sir ko'rsatish vazifalarini bajarishi bilan tavsiflanadi [2; 3; 5; 10].

Tadqiqot natijalari overlap hodisasi oddiy polifunksionallik yoki polisemiya bilan tenglashtirilmasligini ko'rsatdi. Polisemiya til tizimidagi ko'p ma'nolilikni ifodalasa, overlap real kommunikativ jarayonda semantik va pragmatik funksiyalarning sinxron integratsiyasini aks ettiruvchi mustaqil pragmasemantik hodisadir [3-7].

Tadqiqot asosida ishlab chiqilgan **Pragmatik Overlap Modeli (POM)** overlapning shakllanish bosqichlarini izchil tavsiflaydi: **nutqiy vaziyat → so'zlovchi niyati → illokutiv kuch → implikatura → presuppozitsiya → adresat interpretatsiyasi → overlap**. Mazkur model ingliz va o'zbek tillarida overlap hodisasini aniqlash hamda qiyosiy tahlil qilish uchun metodologik vosita sifatida xizmat qilishi mumkin (muallif ishlanmasi).

Tadqiqot natijalari pragmalingsvistika, diskurs tahlili va lingvomadaniyatshunoslik nazariyalarini o'zaro integratsiyalash orqali overlap hodisasining yangi konseptual talqinini taklif etadi. Ushbu yondashuv nutqiy ma'no va kommunikativ funksiyalar o'rtasidagi murakkab munosabatlarni yanada chuqurroq izohlash imkonini beradi.

Taklif etilgan nazariy yondashuv va **Pragmatik Overlap Modeli (POM)** tabiiy tilni qayta ishlash (NLP), mashina tarjimai, avtomatik diskurs tahlili, dialog tizimlari hamda generativ sun'iy intellekt modellarida pragmatik ma'noni aniqlash va interpretatsiya qilish algoritmlarini takomillashtirish uchun ilmiy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Austin J. L. How to Do Things with Words. — Oxford: Clarendon Press, 1962. — 168 p.
2. Searle J. R. Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language. — Cambridge: Cambridge University Press, 1969. — 203 p.
3. Grice H. P. Logic and Conversation // Syntax and Semantics. Vol. 3: Speech Acts / Eds. P. Cole, J. L. Morgan. — New York: Academic Press, 1975. — P. 41-58.
4. Levinson S. C. Pragmatics. — Cambridge: Cambridge University Press, 1983. — 420 p.
5. Leech G. N. Principles of Pragmatics. — London: Longman, 1983. — 250 p.
6. Brown P., Levinson S. C. Politeness: Some Universals in Language Usage. — Cambridge: Cambridge University Press, 1987. — 345 p.
7. Halliday M. A. K., Matthiessen C. M. I. M. An Introduction to Functional Grammar. 3rd ed. — London: Arnold, 2004. — 689 p.
8. Fraser B. What Are Discourse Markers? // Journal of Pragmatics. — 1999. — Vol. 31, No. 7. — P. 931-952.
9. Redeker G. Ideational and Pragmatic Markers of Discourse Structure // Journal of Pragmatics. — 1990. — Vol. 14, No. 3. — P. 367-381.
10. Pons Bordería S. Do Discourse Markers Exist? On the Treatment of Discourse Markers in Relevance Theory // Journal of Pragmatics. — 2008. — Vol. 40, No. 8. — P. 1411-1434.
11. Wierzbicka A. Cross-Cultural Pragmatics: The Semantics of Human Interaction. — Berlin; New York: Mouton de Gruyter, 1991. — 502 p.
12. Levinson S. C. Speech Acts // The Oxford Handbook of Pragmatics / Ed. Y. Huang. — Oxford: Oxford University Press, 2017. — P. 199-216.
13. Pons Bordería S., Fischer K. Using Discourse Segmentation to Account for the Polyfunctionality of Discourse Markers: The Case of Well // Journal of Pragmatics. — 2021. — Vol. 173. — P. 101-118.
14. Multifunctionality of Epistemic Stance Markers: Variation across Disciplines and Speaker Roles in Classroom Discourse // Contrastive Pragmatics. — 2023. — Vol. 4, No. 2. — P. 213-242.
15. Fu Y., Lam P. W. Y. From Contrast to Communicational Practice: The Discourse Marker But in Chinese and British Media Interviews // Journal of Pragmatics. — 2026. — Vol. 254. — P. 81-90.